

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора

ФЕДОРЕНКО Олени Іванівни

на дисертацію **ЧЕРВОНОГО Сергія Олександровича**

на тему: **«Формування управлінської компетентності командирів танкових підрозділів у вищих військових навчальних закладах у процесі професійної підготовки»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними напрямками розвитку науки. Дисертаційне дослідження Червоного Сергія Олександровича присвячене розв'язанню надзвичайно актуальної науково-педагогічної проблеми – формуванню управлінської компетентності командирів танкових підрозділів у процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах України.

Актуальність теми дослідження не викликає сумнівів і визначається комплексом об'єктивних чинників. Насамперед це докорінні зміни у сфері забезпечення національної безпеки та оборони України, що висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня. Сучасний командир танкового підрозділу повинен володіти не лише високим рівнем військово-професійної підготовки, а й розвиненими управлінськими, лідерськими, комунікативними, організаційними та аналітичними компетентностями, здатністю приймати ефективні рішення в умовах невизначеності, швидкої зміни оперативної обстановки та високого рівня відповідальності.

Особливого значення набуває реалізація положень Стратегії воєнної безпеки України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, Концепції трансформації системи військової освіти, а також інтеграція української військової освіти до стандартів НАТО та принципів Professional Military Education (PME). Саме тому проблема модернізації професійної підготовки майбутніх командирів танкових підрозділів набуває не лише педагогічного, а й важливого державного та оборонного значення. Автор цілком слушно зазначає, що існуючі освітні програми ще не повною мірою забезпечують формування інтегрованої управлінської компетентності майбутніх офіцерів відповідно до сучасних вимог бойового застосування військ. Особливої уваги потребує впровадження концепції Mission Command, розвиток лідерських якостей, цифрової грамотності, психологічної стійкості та здатності здійснювати управління підрозділами в умовах багатодомених операцій.

Отже, тема дисертації є сучасною, суспільно значущою, науково актуальною та практично затребуваною, а результати дослідження відповідають сучасним напрямкам розвитку педагогічної науки, військової освіти та реформування сектору безпеки й оборони України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної тематики

кафедр Державного біотехнологічного університету: менеджменту, бізнесу і адміністрування - «Стратегічні засади розвитку систем управління інноваційно-інвестиційною та господарською діяльністю суб'єктів господарської діяльності (фундаментальна)» (№ держреєстрації 0122U201108); ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін - «Образ майбутнього: завдання дослідження перспектив розвитку суспільства постмодерну» (№ держреєстрації 0123U101715).

Положення дисертації органічно інтегруються із сучасними міжнародними програмами розвитку професійної військової освіти (Professional Military Education), рекомендаціями програми NATO DEEP, концепцією Mission Command та сучасними підходами до підготовки офіцерського складу держав-членів НАТО.

Отже, дослідження характеризується високим ступенем відповідності державним пріоритетам у сфері освіти та оборони, повністю узгоджується з науковими програмами, планами та тематикою досліджень у галузі професійної освіти.

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш вагомих наукових результатів дисертаційної роботи доцільно віднести такі.

По-перше, автором здійснено комплексний аналіз сучасних наукових підходів до формування управлінської компетентності військових фахівців, узагальнено міжнародний досвід підготовки офіцерів та обґрунтовано необхідність модернізації системи професійної підготовки командирів танкових підрозділів відповідно до стандартів НАТО.

По-друге, уперше розроблено нормативно-доктринальну модель формування управлінської компетентності командира танкового підрозділу, що інтегрує положення національних нормативно-правових документів, військових статутів, доктринальних документів НАТО та сучасної педагогічної науки.

По-третє, запропоновано компонентно-кластерну структуру управлінської компетентності, яка охоплює взаємопов'язані когнітивний, організаційно-управлінський, лідерський, комунікативний, цифровий та рефлексивний компоненти, що забезпечують комплексне професійне становлення майбутнього офіцера.

Важливим результатом дослідження є розроблення сучасного діагностичного інструментарію оцінювання рівнів сформованості управлінської компетентності курсантів, який базується на використанні інтегрального показника, експертного оцінювання, критеріально-рівневого підходу та радарного профілю компетентностей. Особливої уваги заслуговує створена автором педагогічна модель формування управлінської компетентності майбутніх командирів танкових підрозділів, яка містить цільовий, методологічний, змістовий, процесуальний, технологічний та

результативно-діагностичний блоки й забезпечує цілісність професійної підготовки.

Наукову цінність становлять також результати педагогічного експерименту, що переконливо підтверджують ефективність запропонованої моделі та статистично достовірне підвищення рівнів сформованості управлінської компетентності курсантів експериментальних груп.

4. Нові факти, одержані здобувачем.

До нових наукових фактів, отриманих автором у процесі дослідження, належать:

- уперше систематизовано нормативно-доктринальні вимоги НАТО та України до управлінської компетентності командирів танкових підрозділів;
- визначено структуру управлінської компетентності майбутнього командира танкового підрозділу та розкрито зміст її основних компонентів;
- запропоновано авторський інтегральний підхід до оцінювання сформованості управлінської компетентності із використанням компонентної моделі А–F;
- обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування управлінської компетентності у процесі професійної підготовки курсантів;
- експериментально підтверджено позитивний вплив інтеграції принципів Mission Command, цифрових освітніх технологій, ситуативного навчання, тактичних ігор, командно-штабних вправ та рефлексивних методик на розвиток управлінської компетентності майбутніх офіцерів;
- доведено ефективність комплексного використання компетентнісного, системного, діяльнісного, аксіологічного та особистісно орієнтованого підходів під час професійної підготовки командирів танкових підрозділів.

Наведені результати свідчать про достатній рівень наукової новизни проведеного дослідження, логічність його концепції та вагомий внесок автора у розвиток теорії і методики професійної освіти, а також педагогіки військової освіти.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі С. О. Червоного, є достатньо обґрунтованими, логічно послідовними та підтверджуються результатами проведених теоретичних і експериментальних досліджень. Належний рівень достовірності отриманих результатів забезпечується комплексним використанням взаємодоповнювальних методів дослідження, адекватних меті, завданням, предмету й об'єкту дослідження. Автором застосовано системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний та інтегративний методологічні підходи, що дозволило всебічно розкрити проблему формування управлінської компетентності майбутніх командирів танкових підрозділів.

Теоретична обґрунтованість дослідження базується на ґрунтовному аналізі сучасних наукових праць українських і зарубіжних учених з проблем професійної освіти, військової педагогіки, психології управління, компетентнісного підходу та військового лідерства. Важливою перевагою роботи є використання широкої нормативно-правової бази України, а також доктринальних документів НАТО, що забезпечило актуальність і практичну спрямованість розробленої моделі.

Значною мірою обґрунтованість наукових результатів підтверджується проведенням педагогічним експериментом, у ході якого автор здійснив порівняльний аналіз рівнів сформованості управлінської компетентності курсантів контрольних та експериментальних груп. Отримані результати опрацьовано із застосуванням методів математичної статистики, що дозволило підтвердити достовірність встановлених закономірностей та ефективність запропонованої педагогічної моделі.

Позитивної оцінки заслуговує також авторський діагностичний інструментарій, який поєднує систему критеріїв, показників, рівнів сформованості, експертне оцінювання, інтегральний індекс розвитку компетентності та графічне представлення результатів у вигляді радарних профілів. Такий підхід значно підвищує об'єктивність оцінювання професійної підготовленості майбутніх офіцерів.

Висновки дисертації є логічним узагальненням проведених досліджень, безпосередньо випливають із отриманих результатів, повністю відповідають поставленій меті та завданням роботи, а сформульовані практичні рекомендації мають належне наукове підґрунтя і можуть бути реалізовані в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів.

Отже, ступінь обґрунтованості основних положень дисертації, її висновків та рекомендацій можна оцінити як високий.

6. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Наукове значення дисертаційної роботи полягає у подальшому розвитку теорії професійної освіти та педагогіки військової освіти шляхом поглиблення наукових уявлень про зміст, структуру, механізми та педагогічні умови формування управлінської компетентності командирів танкових підрозділів. Особливу цінність становить запропонована автором концепція побудови компетентнісної моделі управлінської підготовки, що інтегрує сучасні педагогічні підходи, принципи військового лідерства, стандарти НАТО, концепцію Mission Command, цифрові технології навчання та сучасні підходи до оцінювання результатів професійної підготовки.

Вагомим науковим результатом є розроблення нормативно-доктринальної рамки формування управлінської компетентності, що дозволяє гармонізувати національну систему військової освіти із сучасними міжнародними стандартами підготовки офіцерського складу.

Практичне значення дослідження є беззаперечним і полягає у створенні цілісної педагогічної системи, придатної для впровадження у практику

діяльності закладів вищої військової освіти України. Практичну цінність мають:

- авторська модель формування управлінської компетентності майбутніх командирів танкових підрозділів;
- методичне забезпечення освітнього процесу, що включає модульні програми, сценарії тактичних навчань, командно-штабних вправ, ситуаційних завдань, кейсів та ділових ігор;
- критерії, показники, рівні та методика оцінювання сформованості управлінської компетентності;
- пакет діагностичних матеріалів, експертних рубрик, шаблонів OPORD, FRAGO, AAR та інших документів, що відповідають сучасній практиці управління військами;
- рекомендації щодо інтеграції запропонованої моделі в освітньо-професійні програми підготовки військових фахівців.

Важливим є те, що результати дослідження вже впроваджені в освітній процес окремих закладів вищої військової освіти та використані під час оновлення освітньо-професійних програм підготовки офіцерів тактичного рівня. Безумовною перевагою роботи є її прикладна спрямованість. Результати дослідження можуть бути використані не лише у системі первинної військової освіти, а й під час професійної військової освіти (Professional Military Education), перепідготовки офіцерів, підвищення їх кваліфікації, удосконалення програм командирської підготовки та системи внутрішнього забезпечення якості військової освіти.

Отже, дисертація має вагоме теоретичне та практичне значення для розвитку педагогічної науки, військової освіти і професійної підготовки офіцерських кадрів Збройних Сил України.

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Результати дисертаційного дослідження доцільно рекомендувати до широкого використання в освітній, науковій та практичній діяльності. Насамперед вони можуть бути впроваджені у діяльність закладів вищої військової освіти Міністерства оборони України під час підготовки майбутніх офіцерів за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» та іншими спорідненими спеціальностями.

Запропонована автором модель формування управлінської компетентності може бути використана під час модернізації освітньо-професійних програм, розроблення нових навчальних дисциплін, удосконалення змісту військово-професійної підготовки, організації польових занять, командно-штабних навчань, симуляційного навчання та комплексної оцінки професійної готовності майбутніх командирів.

Практичний інтерес становлять авторські критерії та інструментарій оцінювання управлінської компетентності, які можуть бути використані системами внутрішнього забезпечення якості освіти, атестаційними комісіями, екзаменаційними центрами та підрозділами моніторингу якості військової освіти. Окремі результати дисертації можуть бути використані

органами військового управління Міністерства оборони України під час розроблення сучасних програм професійної військової освіти, удосконалення нормативного забезпечення підготовки офіцерів тактичної ланки та адаптації системи військової освіти до стандартів НАТО. Матеріали дослідження також можуть бути використані у процесі підготовки докторів філософії та докторів наук, проведення подальших наукових досліджень з проблем компетентнісного підходу, військового лідерства, цифрової трансформації військової освіти, розвитку професійної компетентності офіцерського складу та модернізації системи професійної військової освіти України.

З огляду на комплексний характер отриманих результатів вважаємо доцільним рекомендувати Міністерству оборони України та керівництву закладів вищої військової освіти розглянути можливість ширшого впровадження запропонованої моделі у практику підготовки офіцерських кадрів, що сприятиме підвищенню ефективності управління військовими підрозділами, розвитку лідерського потенціалу молодих офіцерів та подальшому наближенню системи військової освіти України до євроатлантичних стандартів.

8. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота Червоного С.О. є цілісним, логічно побудованим і завершеним науковим дослідженням, виконаним відповідно до сучасних вимог, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Структура роботи є чіткою та послідовною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Побудова дослідження повністю відповідає поставленій меті та завданням. Усі структурні елементи взаємопов'язані між собою, характеризуються внутрішньою логікою викладу матеріалу та забезпечують послідовне розкриття обраної проблематики.

У вступі належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану наукової розробленості проблеми, узагальнено вітчизняний та зарубіжний досвід формування управлінської компетентності військових фахівців, визначено теоретико-методологічні засади дослідження.

Другий розділ присвячено теоретичному обґрунтуванню авторської моделі формування управлінської компетентності командирів танкових підрозділів, визначенню її структури, компонентів, педагогічних умов, критеріїв та показників сформованості.

У третьому розділі наведено результати педагогічного експерименту, здійснено їх статистичну обробку та інтерпретацію, що дозволило переконливо підтвердити ефективність запропонованої моделі.

Висновки повністю відповідають змісту проведеного дослідження, узагальнюють основні результати роботи та логічно впливають із виконаних теоретичних і експериментальних досліджень.

Загалом дисертація характеризується високою культурою наукового викладу, чіткістю понятійного апарату, належним рівнем аргументації та достатньою доказовою базою. Робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну та практичне значення.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження достатньо мірою апробовані й висвітлені у наукових працях автора. Результати дослідження опубліковано у статтях, що індексуються міжнародною наукометричною базою Scopus, у фахових наукових виданнях України категорії «Б», міжнародній колективній монографії, матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, а також навчально-методичних працях.

Тематика опублікованих праць повною мірою відображає основні етапи виконання дисертаційного дослідження: теоретичні засади формування управлінської компетентності, концептуальну модель, методологічні підходи, результати педагогічного експерименту, цифрові технології професійної підготовки, а також методичне забезпечення освітнього процесу.

Аналіз наукових публікацій дає підстави стверджувати, що результати дисертації пройшли належну апробацію в науковому середовищі та достатньо повно відображають зміст виконаного дослідження. Таким чином, вимоги щодо оприлюднення основних результатів дисертаційного дослідження здобувачем виконані.

10. Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації, автореферативних матеріалів та наукових публікацій здобувача дає підстави констатувати, що дисертаційна робота виконана з дотриманням основних принципів академічної доброчесності. У роботі коректно використано результати досліджень інших авторів із належними посиланнями на першоджерела. Використані наукові положення органічно інтегровані у власну концепцію дослідження та не мають ознак некоректного запозичення. Наукові положення, що характеризуються як нові, відповідають заявленій автором науковій новизні та підтверджуються результатами проведених досліджень. За результатами ознайомлення з дисертацією підстав вважати, що робота містить порушення принципів академічної доброчесності, не виявлено.

11. Дискусійні питання та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, її актуальність, теоретичну та практичну значущість, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають переважно дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

1. Під час аналізу міжнародного досвіду доцільно було б більш повно здійснити порівняльний аналіз моделей підготовки командирів

бронетанкових підрозділів окремих держав – членів НАТО із визначенням елементів, найбільш придатних для імплементації в українську систему військової освіти.

2. У п. 1.1 автором проаналізовано актуальні закордонні наукові публікації, в яких розглядаються питання лідерських та управлінських компетентностей та/або Mission Command в контексті військової та професійної військової освіти. У роботі не приділено достатньої уваги огляду і аналізу вітчизняних наукових публікацій за темою дослідження.

3. У роботі наведено визначення ключового поняття дослідження «управлінська компетентність командира танкового підрозділу», проте не уточнено його «походження» та авторську приналежність; не повною мірою відображено зв'язок наведеного визначення із наявними вітчизняними дослідженнями змісту цього поняття та обґрунтування його структурних компонентів (кластерів).

4. Поряд з розглянутими методологічними підходами – компетентнісним, системно-діяльнісним, аксіологічним, інтегративним – на яких побудовано процес формування управлінських компетентностей військових фахівців, доречно було б розглянути і запровадити положення інтерактивного підходу, який є безпосередньо пов'язаний із взаємодією, комунікацією, роботою в команді, на чому базується обраний автором концепт «централізована мета – децентралізоване виконання».

5. На нашу думку, перспективним напрямом подальших досліджень може стати вивчення особливостей формування структури рівневої управлінської компетентності (командирів ротної та батальйонної ланок управління), а також побудова наскрізної компетентнісної моделі професійного розвитку офіцера протягом усієї військової кар'єри.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, не применшують наукової новизни проведеного дослідження та можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

12. Загальний висновок. Дисертаційна робота Червоного Сергія Олександровича «Формування управлінської компетентності командирів танкових підрозділів у вищих військових навчальних закладах у процесі професійної підготовки» є самостійною, завершеною науковою працею, у якій розв'язано актуальне науково-прикладне завдання, що має істотне значення для розвитку теорії професійної освіти, педагогіки військової освіти та вдосконалення системи підготовки офіцерських кадрів Збройних Сил України.

Наукові результати, сформульовані в дисертації, є новими, достатньо обґрунтованими, мають теоретичне та практичне значення, належним чином апробовані й упроваджені в освітній процес. Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, а опубліковані праці достатньою мірою відображають основні результати дослідження.

За актуальністю теми, рівнем наукової новизни, методологічною обґрунтованістю, практичною цінністю та повнотою вирішення поставлених

завдань дисертація відповідає встановленим вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та пп. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Червоний Сергій Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології, соціології
та педагогіки**

**Харківського національного університету
внутрішніх справ**

Олена ФЕДОРЕНКО